

EL JACIMENT DEL VILAR DE VALLS

Un llarg camí per reivindicar-lo

Timateri o cremador de perfums aparegut durant les excavacions de 1923

Aquest 2023 s'han commemorat els cent anys de les primeres excavacions al jaciment ibèric del Vilar per part de l'Institut d'Estudis Catalans. Situat en un entorn d'expansió i pressió urbanística, des de les darreries del s. XIX i fins fa relativament pocs anys aquest indret ha estat repetidament destruït o escapçat, i considerat un element incòmode per a les polítiques de desenvolupament de la ciutat. Amb aquestes reiterades agressions al nostre patrimoni hem anat perdent fragments de la nostra història i de les nostres arrels.

M. Ester Fabra Salvat

Les del Vilar són unes restes conegudes pels vallencs almenys des del s. XIV, època en què l'espai s'utilitza com a lloc de fàcil extracció de pedra i esdevé subministrador de materials per al bastiment de la muralla. Historiadors locals del s. XIX com Francesc Puigjaner o Antoni Vallespinosa situen en aquest lloc el *Viargros*, lloc medieval que consideraven l'origen de l'actual Valls, tot i que hi havia alguna veu discordant amb

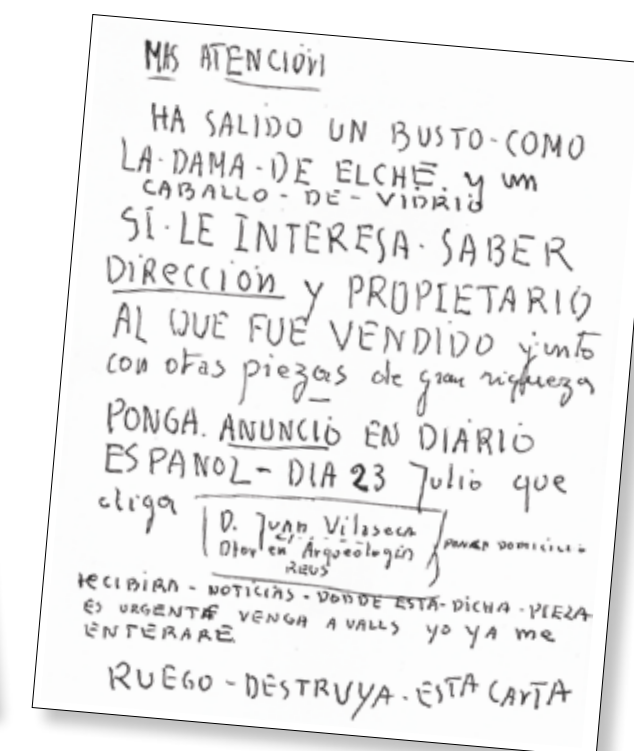
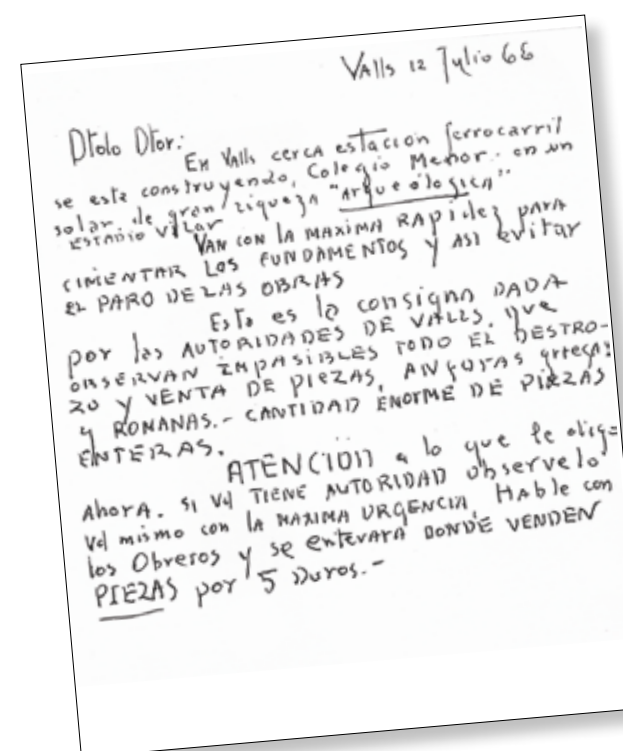
aquesta interpretació, com la de l'advocat i periodista Isidre Tarragó, però no s'aventuraven a alternatives cronològiques més antigues.

Fins a les darreries del s. XIX poc o res es coneixia de la cultura ibèrica. L'agost de 1897 es descobreix l'emblemàtica Dama d'Elx i, a partir d'aquesta troballa, es desperta l'interès científic per aquesta cultura. Els textos antics ja parlaven

dels ibers, però faltava contrastar el coneixement amb els materials i les estructures amagades sota terra. Identificar la cultura ibera no va ser gens fàcil atès l'entramat que existeix entre aquesta i altres civilitzacions que ens resultaven més conegudes com ara la grega, la fenícia o la romana, però també pel que s'amagava rere percepcions populars que identificaven com a "moro" qualsevol element patrimonial antic.

En època contemporània, les obres de construcció de la línia fèrria Vilanova-Valls van suposar un arrasament important del jaciment, el qual va ser aplanat amb moviments de terra que van alterar la fisonomia original del paisatge antic. Després, la construcció de la plaça de l'Estació i dels magatzems van allargar aquesta dinàmica destructiva.

Anònims enviats al Dr. Salvador Vilaseca en què es denunciava la destrucció de les restes del Vilar durant la construcció del "Colegio Menor de Juventudes" (actual CEIP Eugeni d'Òrs). Arxiu dels Museus de Reus, fons Salvador Vilaseca.

Muntatge de la Vitrina d'Arqueologia commemorativa d'aquests 100 anys d'excavacions. Arxiu IEV

L'any 1922, l'equip de futbol Valls Esportiu, de les Joventuts Nacionalistes –els catalanistes-, van comprar uns terrenys a la partida del Rec del Vilar. En iniciar-se els primers treballs d'anivellament del terreny, l'historiador vallenc Fidel de Moragas es va adonar de l'aparició de grans quantitats de ceràmica que era trinxada sense miraments, atesa la pressa que tenia l'obra. Va ser ell qui va donar la veu d'alerta a l'Institut d'Estudis Catalans amb una carta adreçada al director del Servei d'Investigacions Arqueològiques, Pere Bosch Gimpera, per si era convenient una visita al lloc i la seva posterior excavació. No sabem si el mateix Bosch Gimpera va visitar el Vilar, però sí que tenim constància que ho va fer l'arqueòleg Josep Colominas, que va examinar els terrenys afectats pel camp d'esports i també la zona on es trobaven els magatzems Magriñà.

El 22 de febrer de 1923 s'iniciaren els treballs d'excavació, que posteriorment va continuar Josep de C. Serra Ràfols. Colominas es va instal·lar a l'Hotel París de Valls i va dirigir l'excavació amb

Fragment de kylix àtic de peu alt en figures roges localitzat l'any 1969 durant l'obertura d'una rasa per part de la Companyia Telefónica

un rerefons de pressions polítiques i socials que van dificultar l'estudi acurat i mesurat de les troballes realitzades. A més, s'ha de tenir en compte que en els primers moments de les troballes es produí un mercadeig dels objectes que s'anaven trobant per part dels obrers, cosa que va atraure afeccionats locals, de Reus i de Tarragona, que s'aproparen al jaciment per aconseguir troballes per a les seves col·leccions privades. Al final, els materials d'aquesta excavació es van dispersar en dues col·leccions particulars: la de Foment de la Cultura Catalana, entitat propietària del terreny, i la del col·leccionista tarragoní Joan Duran, i això a banda de les peces que van aparèixer durant les excavacions del Servei d'Investigacions Arqueològiques, s les quals foren encaixades i traslladades a Barcelona. D'aquestes darreres, actualment només se'n conserva una petita mostra al Museu d'Arqueologia de Catalunya (diverses caixes petites i un parell de mitjanes).

Les excavacions de 1923 van durar, com a màxim, unes tres setmanes. Sabem

la data exacta de l'inici: 22 de febrer de 1923, però no la final, encara que sabem que, passat un mes, les obres d'esplanació del terreny ja s'estaven acabant. A partir d'aquí, hauran de passar seixanta anys fins que no s'emprengui una nova excavació. Seixanta anys de foscor, ocultació i demolició gradual del jaciment.

L'any 1944 l'*Obra Nacional de Educación y Descanso* va portar a terme un gran projecte esportiu que va remoure aproximadament 13.500 m² de terrenys arqueològics i que va suposar la reconstrucció del camp d'esports del Vilar, al qual s'hi van afegir una pista de tennis, una piscina descoberta, un xalet dedicat a bar, vestidors, serveis sanitaris i habitatge per al conserge, a banda d'altres instal·lacions complementàries. Aquests importants moviments de terres i desmunts del terreny es van portar a terme sense cap mena de control.

El desembre de 1965 es va aprovar la construcció del *Colegio Menor de Juventudes*, conegut avui amb el nom

de CEIP Eugeni d'Ors. En un principi, l'Ajuntament de Valls va autoritzar que els afeccionats locals poguessin buscar i recollir, entre les runes de l'excavació dels fonaments, els materials arqueològics que consideressin interessants, però a la pràctica ni l'empresa contractista ni els treballadors els van permetre l'entrada a l'obra per por que es paralitzés. En acabar la jornada, tota una munió de persones anava escorcollant les terres acabades de descolgar a la recerca de restes arqueològiques. Alguns treballadors es van voler aprofitar d'aquesta pràctica i a la nit subhastaven alguns lots. Uns anònims tramesos al Dr. Salvador Vilaseca són testimoni d'aquestes “vendes clandestines”.

L'any 1969, sense cerimònies, conscients potser del que podia seguir apareixent, s'iniciaren les obres del pavelló esportiu Joana Ballart. En aquesta ocasió es va tancar tot el recinte per tal que no es poguessin veure les fonamentacions que s'estaven obrint. Les peces que semblaven més interessants van ser donades o regalades pels constructors, que sempre van dir que no havien trobat res. Fins arribar a l'any 1983, la destrucció fraccionada del jaciment va prosseguir sense que s'hi pogués fer res. Així, per exemple, l'any 1969 la companyia Telefónica va obrir una rasa per sota dels rails del tren fins al darrere del moll de càrrega per instal·lar-hi la central automàtica; el 1971 es van construir diversos edificis nous a l'inici del passeig de l'Estació, i el 1980 es va construir un desguàs davant dels magatzems Magriñà, als molls de l'Estació, i es va reformar el camp de futbol del Vilar.

No serà fins a l'any 1983 que es portarà a terme la primera excavació emprant una metodologia moderna, sota l'aixopluc de la Comissió d'Arqueologia de l'Institut d'Estudis Vallencs. L'excavació la va motivar la construcció d'una nova tanca al pati del col·legi públic Eugeni d'Ors i d'uns equipaments esportius. Els treballs van consistir en la realització de dues rases i catorze cales que van documentar l'existència d'una sèrie d'estructures constructives com murs, habitacions, paviments i sitges.

Timateri o cremador de perfums recuperat de les obres d'excavació de la fonamentació del "Colegio Menor de Juventudes", abril de 1966

Treballs de descobriment del fossar del Vilar l'any 2014

L'any 1985, el jaciment va ser inclòs al catàleg municipal d'elements a protegir, però això no va impedir que l'any 1986 s'obris una rasa, sense cap mena de control, per tal de bastir un mur de contenció al carrer de Prat de la Riba

Excavacions arqueològiques al sud del jaciment portades a terme per la URV el febrer de 2023

Estat actual del sector nord del jaciment després de la darrera campanya d'excavació portada a terme per la UB el passat mes d'abril. Fotografia Jaume Noguera

en la qual va aparèixer un important abocador ceràmic i més estructures. Per aquest motiu, la Comissió d'Arqueologia va establir un àmbit de delimitació i protecció del jaciment que va ser aprovat l'any 1988. A partir d'aleshores, qualsevol moviment que es fes en el subsol del terreny havia de tenir un control arqueològic, però aquestes actuacions eren molt puntuals i condicionades al lloc i la profunditat de l'actuació urbanística que es volgués fer.

És a partir de la dècada dels anys 80 del s. XX que apareixen les primeres investigacions i monografies dedicades al Vilar. El jaciment comença a ser conegut i reconegut per la comunitat científica, que el classifica com una entitat de segon ordre que actuaria com a centre de redistribució de les mercaderies que arribaven de Tarragona, que en aquells moments s'identificava amb Cesse. Aquesta percepció comença a canviar quan membres de la Universitat de Barcelona van descobrir, l'any 2014, mitjançant una prospecció geofísica, les evidències d'un fossar a la zona nord del jaciment de 14 metres d'amplada i 4 metres de profunditat.

Finalment, l'any 2021 es va poder intervenir en extensió en una superfície d'uns 1.200 m², que progressivament ha anat augmentant fins a la darrera campanya arqueològica de 2023. Els treballs que està portant a terme la Universitat de Barcelona han tret a la llum un potent sistema defensiu format pel fossar ja descrit i una muralla de 8 metres d'amplada. Així mateix, s'han identificat cases simples i complexes, magatzems, sitges i amplis carrers que prefiguren una trama urbanística ordenada i àmplia.

Actualment ens trobem en un moment reflexió, de canvi de postures i de confiança en un futur tangible i real per a aquest jaciment per part de les administracions. La continuïtat de les investigacions està garantida. Dues universitats (la Universitat de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili) i l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica s'hi han implicat, i l'Institut d'Estudis Vallencs col·labora amb els tres equips. Els descobriments que s'estan portant a terme poden canviar substancialment el coneixement actual de la cultura ibèrica tant al Camp de Tarragona com en tot el territori dels cassetans. ■

La Ruta del TREPAT

Descobreix uns vins i caves amb caràcter únic de la Conca de Barberà

*14 Cellers, +50 Vins i Caves Trepapat,
5 Museus, 5 Restaurants,
16 Allotjaments, Turisme Actiu,
Trepapat en família, parella, amics,
Paisatges Trepapat,...*

La Ruta del TREPAT és descobrir els paisatges de la Conca de Barberà, contemplar les vinyes sense presses, conèixer cellers plens d'història i degustar vins i caves amb caràcter únic. Us proposem descobrir-la d'una manera tranquil·la i relaxada, amarant-vos bé de les seves aromes, els seus gustos i la seva essència.

El TREPAT és una varietat de raïm negre autòctona de la Conca de Barberà que permet elaborar vins i caves amb molta personalitat. El rosat Trepapat és un producte autòcton i diferenciador de la DO Conca de Barberà.

Vols fer la Ruta del Trepapat?
Demana més informació a les Oficines de Turisme de Poblet, Montblanc, l'Espluga de Francolí i Santa Coloma de Queralt.

Visita:
rutadeltrepapat.cat

